

Genforeningen 1920

- pigen på den hvide hest

Johanne Martine Braren på kongens hvide hest

artikel af
Steffen Riis
januar 2014

Genforeningen 1920

- pigen på den hvide hest

Artikel af Steffen Riis

Indledning

Da jeg første gang besøgte Genforeningsmuseet ved Frederikshøj, købte jeg et lille hæfte med titlen "Pigen på den hvide hest". Hæftet er udgivet af "pigens" datter Eli Fredskilde i 2006 med støtte fra Grænseforeningen-Alvigfonden. Pigen på den hvide hest var Johanne Martine Braren født Klippert, som sammen med sin adoptivmor Elisabeth Braren (født 1863), var taget fra Aastrup ved Haderslev til Christiansfeld den 10. juli 1920, for at se kongen ride over den gamle grænse ved Frederikshøj (fig.1).

Fig.1. Postkort. Kongen er netop reddet over "Kongeågrænsen" ved Frederikshøj den 10. juli 1920. Der er tusindvis af sønderjyder på vejen og inde på markerne, og politiet sørger for at skabe plads til kongen, prinserne og landaueren med dronningen og prinsesserne.

Det lille hæfte indeholder en dramatisk fortælling, skrevet i 1938 af Elisabeth Braren, om hendes liv i Ladelund Præstegård, om flugten fra preusserne og retur til Ladelund, om barndommen i Serritslev, om 13 søskende og om årene i Fuglse på Lolland. Om slidet som husholderske og lærerinde, og om at være døden nær på nerveklunik og se paradiset. I 1907 tog hun job som husbestyrerinde i Bylderup hos pastor Braren, og rejste med til Aastrup præstegård, hvor hun blev gift med pastor Jürgen Braren 1912 og oplevede den skrækelige krig 1914-18.

I november 1915 tog præsteparret Braren en lille pige i familiepleje. Pigens navn var Johanne Martine Klippert, født 1.8.1911. I 1915 havde hendes mor, tvunget af krigens nød og elendighed, måttet overlade Johanne til børnehjemmet i Erlev, en lille landsby sydvest for Haderslev, og herfra kom Johanne samme år til præstegården i Aastrup hos familien Braren.

Elisabeth Braren skriver om adoptionen:

En dag i august 1915 kom min mand ind til pastor Prahll i Haderslev, han var formand for børnehjemmet der. Han fortalte, at børnehjemmet på grund af krigen var overfyldt med børn. Han ytrede: "Ville dog blot mennesker, som ingen børn har, tage sig et barn derfra". Da min mand kom hjem og fortalte mig det, sagde jeg straks: "Ja, det kan vi da". "Ja" sagde han, "hvis du synes om det, kan vi straks i morgen tage derud på cykle". Jeg ønskede, det skulle være en pige, og den mindste vi kunne få. Altså, vi tog derind. Jeg sagde hvad jeg ønskede. "Ja" svarede de, "men den yngste er lige fyldt 4 år". "Så tager vi hende ubeset og uden at spørge videre", sagde jeg. "Lad hende så komme ind til os". Jeg tog hende på skødet og kælede lidt for hende, talte med hende, spurgte hvad hun hed, og hun svarede "Johanne". "Vil du være min lille pige" spurgte jeg. "Ja",

sagde hun. Hun kom et par dage efter. Vi adopterede hende straks. I de svære krigsår var hun vor lille glæde, altid hjælpsom og kærlig, afholdt af alle i sognet, fornøjelig og sød.

Genforeningen kort

Tre år senere i november 1918 var den frygtelige krig slut. Manglen på fødevarer havde været fortvivlende især under krigens sidste år, hvor næsten hele befolkningen sultede. Den 2. januar 1918 arrangerede kvinderne i Haderslev en hungerdemonstration, hvor de krævede at få mælk, mel, byggryn og andre hjemlige fødevarer. Men manglen på fødevarer blev endnu værre og sommeren 1918 hærgede den spanske syge, som var skyld i tusindvis af dødsfald. Men krigens afslutning bragte også nyt håb om Nordslesvigs genforening med Danmark. Den 10. februar 1920 stemte de dansksindede sønderjyder Nordslesvig hjem til Danmark, og 5. maj 1920 rykkede danske soldater ind i byerne Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder. Den 9. juli 1920 underskrev kongen indlemmelsesloven på et statsrådsmøde på Amalienborg, og dagen efter red Christian 10. på den hvide hest over Kongeågrænsen ved Frederikshøj.

Elisabeth Braren skriver om den 10. juli 1920:

Ja, 4 trange år varede krigen. Jeg har næsten glemt alt fra den tid; thi jeg har ikke kunnet tåle at tænke derpå. Da så freden kom, kom også Sønderjylland tilbage til Danmark igen. Der blev stor glæde i Aastrup Sogn, der var næsten hele befolkningen dansk. Genforeningsfesten skulle fejres med kongens modtagelse i det genvundne land den 10. juli 1920. Kongen ville ride ind over Kongeåen på en hvid hest. Dagen før var der gudstjeneste i alle kirker, og præster kom nordfra for at prædike og tage del i festlighederne. Alt var fest, kirken smykket. Den næste dag skulle kongen altså ride over grænsen. Vi besluttede at komme tidligt på benene næste morgen og tage toget til Christiansfeld. Det var egentlig min mand, der fik denne tanke, han sagde: "I skulle tage toget til Christiansfeld og derfra gå ud ad vejen til grænsen, så kan I da ikke blive fri for at se kongen". Det var en lørdag, og min mand ville gerne have ro i huset, fordi han skulle prædike næste dag. "ja, sagde jeg, men så skal Johanne med".

Jeg skar en stor madpose, vi skulle med toget kl.7 og kom først hjem kl.3. Søster Martha klædte lille Johanne på. Kjolen var lavet af et gammelt, hvidt broderet skørt, strømperne var strikket vrang og ret, dem vendte vi; thi hun havde haft det hele på dagen før (fig.2). Vi havde efter krigen ingen udvalgt i tøj, og der blev sagt: "Der er jo ingen, der lægger mærke til hende".

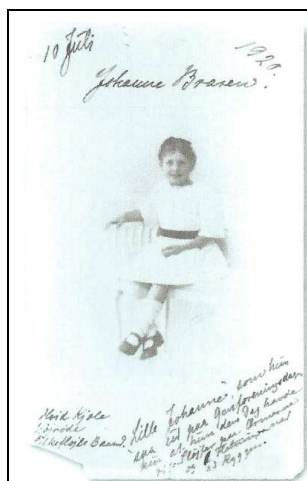

Fig.2. Johanne fotograferet i sin fine hvide kjole, der nu findes på Sønderborg Slot.

Min søster Charlotte havde sendt højrøde fløjlssbånd til ærmer, bælte og hår. En lille kurv fyldte hun straks med røde og hvide blomster, for at kunne strø den for kongen, og et dannebrog fik hun i hånden, og så til stationen; derfra 2 mil til Christiansfeld. Ankommen til Christiansfeld spadserede vi ud ad vejen mod nord, indtil vi nåede bækken mellem det tyske og danske toldsted.

Postkortene

I min samling har jeg flere postkort, med billeder fra kongens ridt, efter den store æresport på selve den gamle grænse (fig.1) og frem til Christiansfeld. På flere af postkortene ser man Johanne ride sammen med kongen på den hvide hest, men der er også flere postkort, hvor Johanne endnu ikke er kommet op på hesten. Jeg må have luppen frem, for at se, om jeg kan finde Johanne og hendes

mor i folkemængden. Den bæk, mellem det tyske og danske toldsted, som Johannes mor omtaler, kan kun være bækken, der løber langs den gamle grænse. Bækken passerer landevejen præcist der, hvor æresporten (fig.1) står. Men så langt frem har det næppe været muligt at nå pga. de mange mennesker. Jeg er sikker på, at Elisabeth og Johanne Braren befinder sig, et par hundrede meter syd for æresporten (fig.3), og et godt stykke nord for Christiansfeld. Det drejer sig om en del af strækningen på højst 50 meter. De var jo gået nordpå fra Christiansfeld, helt op til bækken mellem det danske og tyske toldsted, så måske har en af de mange fotografer fået dem med på et af deres billeder.

Jeg har to postkort, hvor kongen er kommet et par hundrede meter forbi æresporten (fig.3 og 5), men Johanne er endnu ikke kommet op på hesten. Jeg finder luppen frem, men der er jo mange mennesker, og måske står Johanne og moderen på vejens østre side, hvor det ikke er til at skelne enkelt personer. Jeg giver op, men prøver igen senere. Og pludselig ser jeg Johanne med hvid kjole og rødt bælte (fig.3). Jeg er ikke i tvivl, eller rettere sagt "jeg var ikke i tvivl". Eli Fredskilde (Johannes datter) har gjort mig opmærksom på, at pigen er for høj, at hun har knold i nakken og ikke fletning som Johanne havde. Så det er altså ikke Johanne. Men jeg ved, at Johanne og hendes mor befinder sig lidt til højre for den store hvide damehat nederst til højre. Det bekræftes af det næste billede (fig.7), som er taget et minut senere end fig.3. I forstørrelse (fig.4) kan man skimte moderens hat og den gren med flag, som Johanne holdt i sin venstre hånd.

fig.3

Fig.3. Postkort. Kongen på den hvide hest er redet ca. 200 meter, efter at have passeret æresporten på den gamle grænse. Den pige, jeg troede var Johanne, står i folkemængden nederst i billedet lodret under konge og hest. Johanne (ikke synlig) og hendes mor befinder sig til højre for den hvide damehat i nederste til højre.

fig.4

Fig.4. Udsnit af fig.3. Johannes mor (hatten) og flaget på den lange gren er tegnet op med rød farve. Johanne står foran moderen (ikke synlig).

På det næste billede (fig.5) har kongen passeret den holdende bil, og er nået frem til det sted, hvor Johanne Braren står sammen med sin mor. Pigen jeg forvekslede med Johanne ses til venstre for officeren med strudsefjerene. Johanne rækker kongen to blomster fra den lille kurv, som hun holder på sin venstre arm. Johannes mor er damen med mørk hat og den grå frakke. Hun står lige bag Johanne og dækker hende, så man kun kan se Johannes højre arm og grenen med dannebrogssflaget. I næste øjeblik spørger kongen, om han må få Johanne op på hesten, og efter et øjebliks tøven siger Johannes mor, "Ja tak".

fig.5

Fig.5. Postkort. Kongen modtager de to rosenknopper fra Johanne Brarens hånd.

fig.6

Fig.6. Udsnit af fig.5. Johanne rækker kongen blomsterne. Hendes hånd er dækket af det flag, hun holder på en lang gren i sin venstre hånd.

Og her skulle vi så have haft "billedet" hvor kongen løfter Johanne op til sig på den hvide hest, men det billede har jeg aldrig set. Den fotograf, der var på pletten, da kongen mødte Johanne, ser ud til at have siddet oppe i et af træerne langs vejen. Han har nået af skifte en glasplade i sit apparat, men ikke endnu en inden kongen var redet forbi og havde ryggen til. Så i stedet for kommer her Elisabeth Brarens og kongens beskrivelse af begivenheden.

Elisabeth Braren:

I Christiansfeld havde vi købt 2 nåle forestillende "det danske våben" og kongen og dronningen. Disse smykkede Johannes bryst. Flaget havde jeg bundet på en grøn gren, som hun bar. Jeg havde hendes store hvide hat på min arm. Vejen skrånede lidt ned mod os, og da kongen kom ridende, så jeg at alle rakte ham hånden. Det kan han da ikke blive ved med den lange vej til byen, tænkte jeg. Vi var kommet til at stå i den yderste række, da politiet banede vej. Jeg ville ikke besvære kongen med at række hånden, men gav Johanne en hvid og en rød rosenknop, som hun kunne give ham. Hun rakte dem frimodigt op; men kongen tog hele hånden og smilende under

tårer, sagde han: "Må jeg få hende lidt op på hesten, må jeg"? Jeg svarede først ikke, troede jeg hørte forkert; men så spurgte han igen. Jeg svarede "Ja tak". Så løftede han hende op til sig foran på sadelen, bøjede sig og kyssede hendes mund, hvorefter hun tog ham om halsen og gav ham et kys på kinden. "Vil du med til København" sagde kongen, men hun svarede, "Nej, jeg vil blive hos min moder". Kongen bad mig følge med. Det kunne jeg ikke. Johanne holdt hele tiden armen om kongens hals, og kongen holdt hendes flag i den hånd, hvori han havde tømmen.

Christian X

Så overvældende var modtagelsen, at jeg følte mig dybt grebet, og da en lille pige senere rakes op imod mig med en buket blomster, så lagde jeg i det kys, jeg trykkede på hendes pande, al den glæde og taknemmelighed, jeg selv følte, og da det lille væsen lagde sin arm om min hals, havde jeg følelsen af, at jeg havde taget Sønderjylland i mine arme – nu, da den lille pige tillidsfuldt sad foran mig på hesten.

Johanne på den hvide hest

Men heldigvis var der også andre fotografer tilstede. Det næste billede (fig.7) tror jeg er taget i det øjeblik, kongen spørger Johanne, om hun vil med til København. Den lyse arm med hvid manchette, der er rakt op mod kongen, må være moderens.

fig.7

Fig.7. Postkort. Kongen spørger Johanne om hun vil med til København.

Det næste billede (fig.8) må være taget et øjeblik efter fig.7. Kongen har fået gang i hesten igen, og netop dette billede er det bedste og tydeligste hvor Johanne og kongen er sammen på hesten.

fig.8

Fig.8. Postkort. Kongen har fået Johanne op på hesten og fortsætter ridtet mod Christiansfeld.

fig.9

Fig. 9. Postkort. Johanne har slået armen om kongens hals og sammen fortsætter de ridtet.

Men Johannes mor er ude af syne. Hun kunne ikke i folkemængden følge med konge og hest, og hun var stærkt bekymret for sin datter. I hæftet "Pigen på den hvide hest" skriver hun:

Efter en tid så jeg, at Johanne blev angst, hun kunne ikke se mig og var lige ved at græde. Da måtte jeg bryde gennem menneskemængden og komme ud i grøften, som jeg løb henad, indtil jeg kom foran toget. Så brød jeg igen igennem, men blev standset af 3 politibetjente, som ville vide mit navn. Det havde kongen også bedt mig om; jeg ville ikke råbe mit navn, og sagde derfor til ham: "Det skal jeg nok sende kongen". Nu til politiet måtte jeg ud med mit navn. Da jeg kom frem kaldte jeg Johanne ved navn; men for lutter jubel og hurraråb var det næsten umuligt for hende at høre mig. Straks da holdt hesten stille, og jeg løftede hende ned. Idet jeg tog hende ned, sagde kongen: "Må jeg beholde hende". Han fik intet svar, thi da jeg så op i hendes ansigt, afmaledes der en skræk for hvad mit svar ville bringe.

Men inden Johanne blev løftet ned af hesten, nåede kgl. hoffotograf Lars Peter Elfelt at tage dette billede (fig.10), som er gengivet i mange historiske bøger om Genforeningen. Billedet tilhører Det kgl. Bibliotek, og da kongen i august 1920 sendte Johanne en hilsen "til erindring om vort ridt", valgte kongen netop dette billede. Huset i baggrunden, der ligger på hjørnet af Koldingvej og Vejstruprødvej, er et af to tyske gendarmhuse. Johannes ridt stoppede få meter længere fremme.

fig.10

Fig.10. Foto (Det kongelige Bibliotek). Johanne Martine Braren sammen med kongen på den hvide hest den 10. juli 1920. Johannes mor ses ikke på billedet. Hun kæmper sig vej gennem grøften og prøver at komme foran hesten. Hun har set, at hendes datter ikke var tryk, og Johanne blev kort efter løftet ned af hesten. Jeg kender ikke billedet som postkort, og hører gerne fra samlere, der ved om det eksisterer.

På det næste billede (fig.11) er Johannes mor nået frem til kongens hest, og hun har rakt armen op for at løfte Johanne ned. Kongen har godt fat i Johanne og hjælper med, at hun kommer i sikkerhed hos sin mor igen. Huset til venstre er det tyske toldsted. I mange historiske bøger er dette billede udlagt, som det øjeblik hvor Johanne blev løftet *op* på hesten, men det dokumenterer, Elisabeth Brarens skriftlige beretning og billederne på postkortene er forkert.

fig.11

Fig.11. Postkort. Johannes ridt sammen med kongen er slut. Hun bliver løftet af hesten af sin mor og kongen i fællesskab. Datoen på postkortet "d. 9 Juli 1920" er forkert. Det skal være den 10. juli.

Fig.12

Fig.12. Foto Det kongelige Bibliotek. Nærbillede af det øjeblik hvor Johannes ridt med kongen sluttede. Her ser man tydeligt de fine røde sløjfer, der blev lavet af søster Charlottes røde fløjlsbånd. Bemærk også Johannes kurv og grenen med Dannebrogssflaget. Huset i baggrunden er det tyske toldsted. Det er moderens arm med den lyse frakke og hvid manchete.

Elisabeth Braren skriver:

Kongen bad om min adresse og mit navn. Jeg svarede: "Det skal kongen nok få". En herre løb til og sagde: "Vi skal have deres adresse straks". Jeg svarede ham: "Fru Braren, f. Mynster, Aastrup". Så hurtigt jeg kunne, trak jeg Johanne med ned i grøften. Der fik hun et lille nerveanfald, som udtrykte sig i klagende toner. Jeg fik hende bragt til ro; hun fik hatten på, og stille gik vi bagefter hele sværmen. Stående med mig i grøften udbrød hun: "Det havde jeg aldrig i mine levende dage troet". Mærkeligt nok havde hun om natten drømt, at hun løb efter kongens hvide hest med roser i hånden. Dronningen fik vi i befippelse slet ikke at se. Fire gange derefter besøgte kongen os i Aastrup, også dronningen. Nøjagtig en måned efter fik Johanne et dejligt billede af kongen i sølvramme med rødt fløjlbagpå og en skrivelse.

Kongens billede

Det billede (fig.13) af kongen (og Johanne) i sølvramme, som Johannes mor omtaler, er stadig i familiens eje. Det står nu på Johannes gamle skrivebord i Eli Fredskildes hjem i Skive. Billedet, der er med sølvramme og facetslebet glas, vejer 1½ kg.

fig.13

Fig.13. Foto af det billede kongen sendte til Johanne den 6. august 1920. På billedet har kongen skrevet: Til Johanne, den 10. Juli 1920, Christian.

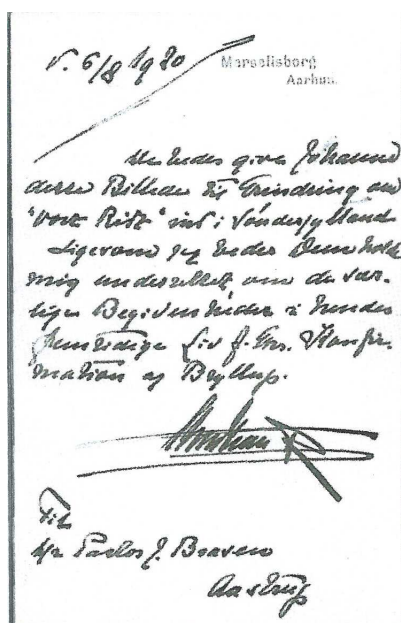

fig.14

Fig.14. Kongens skrivelse. Til Hr. Pastor J. Braren, Aastrup. 6/8 1920. De bedes give Johanne dette billede til erindring om "vort ridt" ind i Sønderjylland. Ligesom jeg beder Dem holde mig underrettet, om de særlige begivenheder i hendes fremtidige liv f.eks. konfirmation og bryllup. Christian R.

Nationalromantikken

Allerede i 1870'erne havde den synske Jomfru Fanny forudsagt, at kongen ville komme ridende på en hvid hest, når Sønderjylland igen blev dansk. Den forudsigelse var den direkte årsag til, at man valgte en hvid hest til kongens ridt den 10. juli 1920. Spådommen var gået i opfyldelse! Da kongen så, efter at have redet få hundrede meter, tog den hvidklædte Johanne med røde sløjfer, røde og hvide blomster og Dannebrog op på hesten, var det selve Sønderjylland, der red med på kongens hest. Digteren Henrik Pontoppidan havde i 1918, inspireret af H.P. Hanssens tale i den tyske rigsdag samme år, skrevet et digt om forventningen om Sønderjyllands genforening med Danmark:

Det klinger som et eventyr, et sagn fra gamle dage;
en røvet datter, dybt begrædt, er kommet frelst tilbage!

Det sker, hvad som et drømmesyn har strålet for vor tanke!
Til sommer vajer Dannebrog igen på Dybbøl Banke!

Johanne var takket være kongens intuition blevet "den røvede datter", der nu endeligt var "kommet frelst tilbage". Og der blev selvfølgelig fremstillet postkort med Johanne på den hvide hest sammen med første vers af Pontoppidans digt (digtet er på 7 vers). Desuden var tidens fremmeste kunstmalere med i kongens bilkortege, og ved Frederikshøj hilste kongen på Hans Nicolaj Hansen, N.V. Dorph, Erik Hansen og Oscar Mathiesen, der sammen gjorde studier til et genforeningsbillede. Den historiske dag skulle foreviges i store nationale kunstværker. Bedst kendt er nok Hans Nicolaj Hansens maleri af kongen og Johanne ved Frederikshøj (fig.15), der er del af en trilogi af billeder fra Genforeningen.

fig.15

Fig.15. Postkort. Hans Nicolaj Hansens maleri "Christian X rider over grænsen". I midten kongen med Johanne. Kurven og de røde sløjfer er kommet med, men pigen ligner ikke Johanne. Kunstneren har komponeret et billede med en række figurer, der var til stede ved Frederikshøj. Blomsterpiger i hvide kjoler, en spejder, en meget for dominerende ringrider på vej op på sin hest, og flere portrætter af kendte personer. Til venstre 3 portrætter bl.a. H.D. Kloppenburg Skrumsager og Nis Nissen. I højre side 5-6 portrætter hvoraf jeg genkender P.J. Refshauge længst til højre med cylinderhat. I højre hjørne kronprins Frederik til hest. Og så har kunstneren malet sit eget portræt yderst til venstre – en gammel mand med fuldskæg.

Hvor red kongen?

Kongens ridt med Johanne på sadlen var kortere end mange tror, og strakte sig over knapt 200 meter, og varede kun nogle få minutter. Alligevel er billederne med Johanne på kongens hest en uadskillelig del af beretningen om Genforeningen, og især kongens ridt over den gamle grænse den 10. juli 1920.

Jeg har forsøgt, at finde ud af, hvor præcist kongens ridt med Johanne fandt sted. Fig.16 viser Koldingvej fra Frederikshøj Kro, forbi æresporten på den gamle grænse, og videre hvor Johanne

blev løftet op på hesten, og hvor hun blev sat af igen. Hun kom op på hesten små 200 meter efter æresporten på grænsen, og hun blev sat af ved den første sidevej (Vejstruprødvej), hvor der overfor ligger et karakteristisk hus (det tyske toldsted), som kan ses på det billede, hvor Johanne bliver løftet ned af hesten af sin mor (fig.11).

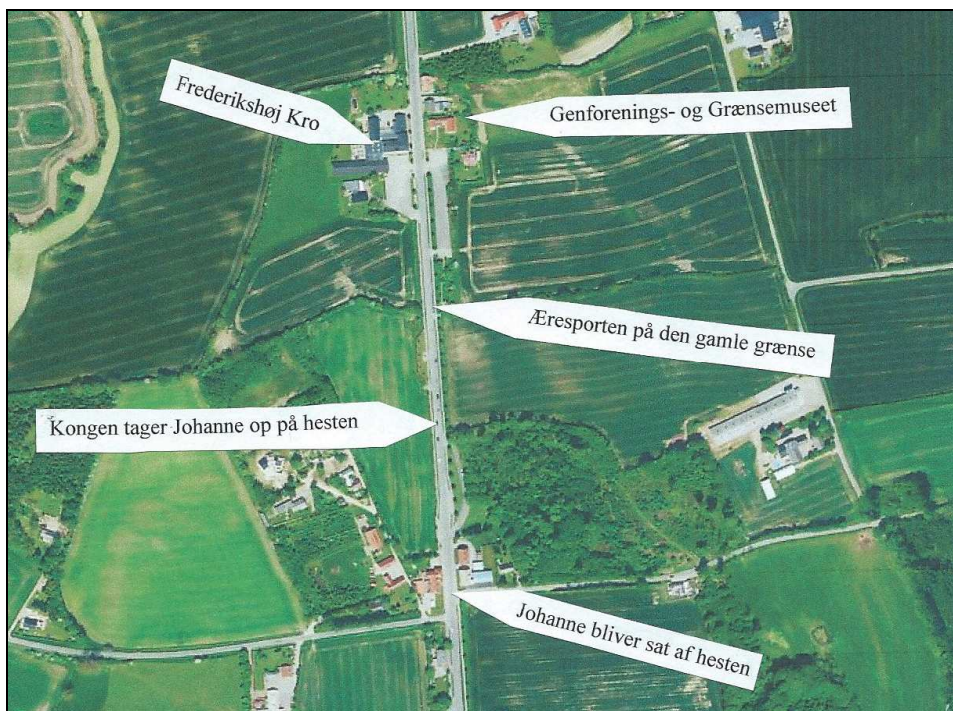

fig.16

Fig.16. Kort over Koldingvej fra Frederikshøj til Vejstruprødvej. Pilene viser Frederikshøj Kro, Genforeningsmuseet, og æresporten på grænsen. Desuden det sted hvor Johanne kom op på kongens hest, og hvor hun blev sat af igen.

Johannes videre liv

Jeg starter med dette billede af Johanne sammen med sin mor og far (fig.17). Billedet er måske fra Johannes konfirmation (april 1926), som kongen kvitterede for med et guldarmbånd med rød safir.

fig.17

I 1925 blev Højer Præstekald ledigt, og Jürgen Braren blev opfordret til at søge embedet. Familien flyttede til Højer, hvor pastor Braren prædikede skiftevis på dansk og tysk. Johanne blev konfirmeret i Højer, og i 1935 gift i Højer kirke med Jørgen Pedersen. Sammen havde de en bagerforretning i Vejle, men flyttede efter nogle år til Aarhus, hvor Jørgen Pedersen arbejdede ved toldvæsenet. De fik to børn Ruth Elisabeth i 1936 og Eli i 1939. Det er Eli Fredskilde der har hjulpet med billeder og oplysninger om Johannes videre liv. Johanne blev skilt fra Jørgen Pedersen i 1945, men gift igen i 1947 med Kristen Kjær Herlak, som hun fik 6 lykkelige år sammen med frem til 1953 hvor hun blev enke kun 42 år gammel. Johanne blev ikke gift igen, men levede med sine to piger Ruth og Eli til de fløj fra reden. Det var et slidsomt liv, hvor Johanne arbejdede med lidt af hvert,

men med pigernes hjælp klarede de sig gennem tilværelsen. Johannes datter Eli fortæller: Min mor var fyldt med humor, hun måtte slide hårdt, og når hun kom træt hjem, sagde hun nogle gange: "Jeg tror jeg skruer mine ben af", eller da hun i sit livs efterår flyttede i beskyttet bolig i det forhenværende Vor Frue Kloster i Aarhus sagde: "Jeg gør ligesom fanden, han gik også i kloster". Eller hvis nogen spurgte Johanne, om der var noget nyt: "Ja, datoen". De sidste år af sit liv lå fru Johanne Herlak til sengs, fordi hun havde haft flere black outs og var faldet om. Johanne Herlak døde den 25. januar 1999 i en alder af 87 år. Hun boede de sidste 7 år af sit liv i ældrebolig i Vor Frue Kloster og ligger begravet på Vestre Kirkegård i Aarhus.

Slutning

Jeg slutter historien om kongen og Johanne med dette dejlige billede (fig.18) af hende selv med sine to døtre Eli og Ruth Elisabeth.

fig.18

Til slut en stor tak til Eli Fredskilde for billeder, oplysninger og korrekturlæsning og til Annmarie Langballe for venlig assistance med at få billederne sendt til min computer.

Send gerne kommentarer til: steffenriis@privat.dk